

kana Pierangela Sequerija. U svakom slučaju Sequerijeva predavanja vrlo su korisna i potiču na daljnja promišljanja o sakramentima u uvjetima današnjega doba.

Ivica Raguž

Martin Walser

Rechtfertigung, eine Versuchung

– Rowohlt, Reinbek, 2012., 107 str.

Zaista je malo knjiga koje se doslovno »gutaju« čitajući, jer se »gutaju samo« one koje su duboke, lucidne, inteligentne, neprijetvorne i svježije mišlju. Jedna takva knjiga, koju je slasno »progutao« pisac ovih redaka, jest knjiga njemačkoga književnika Martina Walsera »Opravdanje. Iskušenje«. U području teologije puno se piše o mnogobrojnim temama, ali se koji put tim temama prilazi tako hladnokrvno, bez srca, teško, bez osobne strasti, bez »osobne priče« da se pomisli kako su te iste teološke teme dosadnjikave i neaktualne. A Martinu Walseru je naprotiv pošlo za rukom da jednoj teološkoj temi, o temi opravdanja – nekoć središnjoj temi katoličke i protestanstke teologije, a danas nažalost potpuno zaboravljenoj – bolje negoli većina teologa i filozofa. Zavirimo nakratko u njegovu misao.

Walser polazi od činjenice kako je današnje doba doba stalnoga pravdanja, pravdaštva. Svi se samo pravdaju, žele biti u pravu. Toliko smo zaokupljeni pravdanjem samih sebe da više ne primjećujemo »nedostatak opravdanja«, a to je ono što bi trebalo resiti intelektu-

alce. (str. 17.) Ili ako već ne »nedostatak opravdanja«, barem bi onda današnja kultura trebala biti prožeta duhom »samopobijanja«. (str. 30.) O čemu se radi? I onda kad mislim da imam pravo, trebam također pokazati da je i suprotno moguće. I to suprotno trebam također iscrpno predstaviti kao i ono što potvrđujem. Walser zaključuje: »Čini mi se da bi praksa samopobijanja bila šansa da se u društvu, koje je utemeljeno na imanju prava, omogući kretanje u pravcu opravdanja.« (str. 30.) Drugim riječima, »samopobijanje« nas uči poniznosti, krhkosti vlastite misli, pokazuje nam da se nikad ne možemo opravdati. »Samopobijanje« začinja naš život solju »nedostatka opravdanja« te nas zapravo upućuje na opravdanje koje je od Boga.

Da, svi se pravdamo, tvrdi njemački književnik, a posebice je opasan i učestao oblik pravdanja onaj moralni, kad stvaramo dojam da smo bolji ljudi: »A tko takav dojam ima o sebi, njegova je savjest domesticirana.« (str. 24.) Takav duh samoopravdanja Walser primjećuje u današnjim ateistima: »Tko se danas instinktivno osjeća uzvišenim iznad religioznoga, uopće ne zna što je izgubio. Rečeno polemički: opravdanje bez religije postaje pravdaštvo. Objektivno rečeno: osiromašuje se i postaje obično pravdanje samoga sebe... Tko veli da nema Boga i pritom ne može reći da Bog nedostaje i kako nedostaje taj nema pojma.« (str. 32.-33.) Također se duh pravdanja može uočiti u onih osoba koje stalno govore kako im se čini nepravda. A time samo potvrđuju

kako uvijek žele imati pravo i kako su u pravu: »Kad govori da mu se događa nepravda, to samo pokazuje da se osjeća kako je u pravu. Što ti se događa više nepravde, tim se više osjećaš u pravu. Jasno doživljavaš sebe da si u pravu, jer ti se događa nepravda.« (str. 42.) Dobro bi bilo kad bismo danas tu misao više uzimali u obzir.

Upravo takvom duhu pravdaštva, samoopravdanja suprostavljaju se veliki mislioci ljudskoga duha. Walser posebice ističe velikoga protestantskog teologa Karla Bartha, filozofa Friedricha Nietzschea, Franza Kafku i sv. Augustina. Nitko ne bi očekivao da će se u ovo sekularizirano doba jedan književnik oduševiti Karlom Barthom. Teologija Karla Bartha, a s Walserom se u potpunosti slaže i pisac ovih redaka koji je od studentskih dana uživao u Barthu, protivna je svakom pokušaju čovjekova pravdanja pred Bogom. Čovjek je pred Bogom u svojoj biti neopravdan, lišen svakoga pravdanja, pametovanja, on je »optuženik«. Barth se žestokom kritikom obrušio na sve moguće ideologije 20. stoljeća, na nacizam, komunizam, u kojima je čovjek sebe i svoju misao apsolutizirao, ali na Crkvu i na teologiju u kojima je ugušen duh »nedostatka opravdanja«. Zato je u pravu Walser kad piše: »Karl Barth može u nekom iznjedriti potrebu da se probudi taj nedostatak. Bez toga nedostatka sam sebi izgledam siromašnjim.« (str. 55.) Isti duh Walser primjećuje i u Nietzscheovoj misli. Ako itko, piše naš pisac, tada je Nietzsche bio mislilac koji se suprotstavljao svim mogućim »trgovanjima

opravdanjem« u 19. st. (str. 49.) Posebno je dojmljivo kako naš pisac zamišlja teološki seminar koji bi bio posvećen zajedno i Barthu i Nietzscheu (str. 58.-76.), toj dvojici »župničkih sinova« koje povezuje »nepodložnost ničemu sadašnjem.« (str. 63.) Onaj tko je čitao oba mislioca, taj ne može ne zavoljeti jednoga i drugoga, taj ne može ne uvidjeti bliskost jednoga i drugoga, upravo u tom »čekićarenju«, mrvljenju svih pokušaja stvaranja idola, svih načina samoopravdanja.

Posebno mi je drago što Walser genijalno uviđa temelju poruku Augustinova nauka o dvostrukom predodređenju. Naime, Augustin je naučavao, pojednostavljeno rečeno, da Bog unaprijed predodređuje neke ljude za pakao, a neke za raj. Dakako da je ta misao neprihvatljiva, jer Bog želi spasenje svih ljudi, ali većina teologa i filozofa uopće ne uviđa srž toga nauka. Posebice mi je drago što Walser odbacuje interpretaciju Augustinove misli njemačkoga filozofa Kurta Flascha. Prije nekoliko godina i sam sam čitao Flaschove uvode u Augustinovu misao, ali sam zbog njegovih iritantnih, površnih i pogrješnih interpretacija ubrzo odložio knjigu, čudeći se da jedan svjetski poznati filozof može tako jednostrano i pogrješno interpretirati Augustina. No, zapravo se ne treba čuditi, jer svi ti autori, kako ističe Walser (str. 59.), pišu i promišljaju »o« tim autorima, ali nisu sposobni »s« njima misliti. Da, to razlikuje istinskoga čitatelja od onoga površnoga. Kad se određena autora čita »s« njime, tada se istinski čita. Ali vratimo se nauku o predodre-

đenju. U središtu te misli uopće nije spasenjski pesimizam, kako se obično misli, nego poziv na poniznost, upravo na duh »nedostatka opravdanja«, o čemu govori Walser. (str. 37.) Naime, nitko ne može biti siguran hoće li pripadati odabranicima ili ne, baš nitko. Stoga nitko ne može moralizirati, osuđivati drugoga. Jer, tko zna, možda je on taj koji pripada propalima, ili Kantovim rječnikom, možda je sva ta njegova duhovno-moralna veličina ništa drugo doli obična farsa, maska iza koje se krije veliki egoizam. Tko zna! Tko može tako usliknuti, taj je već poprimo duh poniznosti, duh »samopobijanja«, taj se počeo lišavati oholosti.

Naposljetku, Martin Walser svu svoju književnu djelatnost sažima u sljedećoj misli: »Kad čujem da neki ateist 'isповјedalac' tvrdi da nema Boga, odmah mi pada na pamet: ali Bog nedostaje. Kad me pitaju kako stvaram svoja djela, obično velim: pada mi na pamet ono što mi nedostaje. Moja je muza nedostatak.« (str. 81.) »Nedostatak je teže pojmiti negoli prisutnost.« (str. 84.) »U svijetu ateista praznina uopće nema mjesta.« (str. 98.) U Barthu i Nietzscheu Walser prepoznaje sebe. Što li su njih dvojica sve napravili, napisali, kolika je njihova energija bila samo zbog toga što im Bog nedostaje, što su živjeli duh nedostatka, poručuje nam njemački književnik. (str. 93.)

Suvišno je dalje komentirati ove tako svježe i duboke misli. Možemo samo poželjeti da se oslobodimo pravdaštva, da u nama barem malo zaživi duh ne-

dostatka i žudnje za opravdanjem, za Božjim opravdanjem.

Ivica Raguz

Christine Bauer-Jelinek

Der falsche Feind. Schuld sind nicht Männer

– Ecowin, Salzburg, 2012., 174 str.

Ako se danas poneki muškarac usudi reći koju kritičku misao o feminizmu, odmah biva proglašen mrziteljem žena, pripadnikom zaostalog patrijaralnog sustava koji potajno želi da žena i dalje bude »ognjištarka«, podređena muškarcu. Ma zapravo, muškarcima je gotovo zabranjeno govoriti o ženskom pitanju, jer se to odmah proglašava »muškim« pogledom koji je uvijek na korak da ženu podredi muškarcu. Zato o ženama smiju govoriti samo žene, na simpozijima o feminizmu uglavnom samo sudjeluju žene, »Gender studije« smiju predavati samo žene itd. Stoga uglavnom muškarci ostaju »politički korektni«. Ako misle drukčije, radije šute da ne bi bili proglašeni primitivnima. Ponekad se dobiva dojam da je jedino još Katolička crkva u stanju uputiti kritiku feminizmu. Ali, dobro je da u toj šutnji muškaraca postoje i žene koje se znaju kritički osvrnuti na feminizam, i to žene koje ne dolaze iz katoličkoga okruženja, od kojega feministice ništa dobra ni ne očekuju. Jedna takva žena je Christine Bauer-Jelinek i njezina knjiga »Pogrješan neprijatelj. Krivi nisu muškarci«. Bauer-Jelinek je psihoterapeutkinja iz Beča. Pojednostavljeno,